

Marilia Aisenstein Yunan ebeveynlerin çocuğu olarak İskenderiye’de dñnyaya geldi. Felsefe çalışmalarını Paris’te tamamladı. Yunan Psikanaliz Kurumu’nda ve Paris Psikanaliz Kurumu’nda formatör psikanalist ve süpervizör psikanalisttir. Paris Psikanaliz Kurumu’nun ve Paris Psikosomatik Enstitüsü’nün eski başkanı, *French Review of Psychosomatics*’in eski editörlerinden ve kurucularındadır. Başta psikosomatik ve hipokondri, aktarım, ağrı ve yıkıcılık olmak üzere muhtelif konularda çok sayıda kitap bölümü ve kitap kaleme almış, ayrıca Fransızca, Yunanca ve İngilizce dillerinde yazdığı 150’nin üzerinde makalesi İspanyolcaya, Almancaya ve Portekizceye çevrilmiştir. 1992’de Maurice Bouvet Ödülü’nü kazanmıştır.

DÜŞ/DÜŞÜN 59

ANALİTİK BİR YOLCULUK

Okçuluk Sanatından Psikanaliz Sanatına

MARILIA AISENSTEIN

Türkçesi: Elif Okan Gezmiş

Bağlam Yayınları 464
İnceleme-Araştırma 307
Düş / Düşün Dizisi 59
ISBN: 978-605-9911-58-0
Düş / Düşün Dizisi Editörü: Ayça Gürdal Küey

Marilia Aisenstein
Özgün Adı: An Analytic Journey: From the Art of Archery to the Art of
Psychoanalysis

© Bütün Hakları Saklıdır. İngilizce'ye çevirme yetkisi
Taylor & Francis Group üyesi Routledge'a aittir.
© Bağlam Yayıncılık

Birinci Basım: Kasım 2019
Kitap Tasarım: Canan Suner
Kapak fotoğrafı: Konstantinas Ciurlionis. *My Road (II)*, 1907
Baskı: Avcı Ofset
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi No: 6/13
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 44685
Matbaa Sertifika Numarası: 45259

BAĞLAM YAYINCILIK Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No: 9/3 Çağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	7
ÖNSÖZ.....	9
TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ	13
GİRİŞ.....	15
I. Kısım	
FRANSIZ PSİKANALİZİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ	17
BİRİNCİ BÖLÜM.....	19
Paris'ten bir mektup.....	19
İKİNCİ BÖLÜM	29
Okçuluk sanatından psikanaliz sanatına	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	41
Terapötik eylem üzerine.....	41
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	63
İyileşme, psikanalitik tedavinin yan ürünü müdür?	63
II. Kısım	
TEDAVİNİN KALBI.....	73
BEŞİNCİ BÖLÜM	75
Analizin terapötik etkinliğinin tek göstergesi olan aktarım zorlantısı (Sander M. Abend'in "Freud, Aktarım ve Terapötik Eylem"i Üzerine Tartışma).....	75
ALTINCI BÖLÜM.....	85
Somatik hastalarda karşıaktarım ve aktarım.....	85
YEDİNCİ BÖLÜM	111
Dürtü, temsil ve temsilin talepleri.....	111

III. Kısım

SOMA	129
SEKİZİNCİ BÖLÜM	131
Psikosomatik çözüm veya somatik sonuç: Burmalı adam -bir hemorajik rektokolit vakasının psikoterapisi	131
DOKUZUNCU BÖLÜM	153
Psike ve somanın ayrılmaz birliği: Paris Psikosomatik Okulu'ndan bir görüntü	153
ONUNCU BÖLÜM	171
Paris Psikosomatik Okulu'nun kavramsal çerçevesi: Onkolojiye klinik psikanalitik bir yaklaşım	171

IV. Kısım

PSİKOSEKSÜELLİK	203
ON BİRİNCİ BÖLÜM	205
Özel bir babasal özdeşleşme biçimi.....	205
ON İKİNCİ BÖLÜM	219
Baba meselesine dair bazı düşünceler.....	219
ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	235
Çiftcinsellik üzerine: iki gözlü doğmak	235

V. Kısım

DÜŞÜNMENİN DEĞİŞİMLERİ	259
ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	261
Bedensel bir eylem olarak düşünme.....	261
ON BEŞİNCİ BÖLÜM	283
Düşünce süreçlerinin yıkımı üzerine.....	283
POSTSCRIPT	295
KAYNAKÇA	301
DİZİN	311

TEŞEKKÜR

İlk olarak, metni dikkatle okuyan ve kitaba önsöz yazmayı kabul eden Profesör Robert Michels'e en derin şükranlarımı sunmak istiyorum.

Ayrıca bu kitaptaki makalelerin tekrar yayımlanmasına izin veren isimlere de teşekkür etmeliyim: Dr. Claude Smadja'ya 2010'da birlikte yazdığımız makale (Onuncu Bölüm) için, *Psychoanalytic Quarterly* ve Wiley'e birinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu bölümler için; *Revue française de psychanalyse*'e ikinci bölüm, Dr. Robert Oelsner ve Routledge'e altıncı bölüm, Howard Levine'e yedinci bölüm ve Rosine Perelberg ile Routledge'e on üçüncü bölümdeki metinlerin tekrar basılmasına verdikleri izinden dolayı teşekkür ederim.

Eski dostum Dr. Harvey Rich'e bu kitap projesine verdiği destekten dolayı bilhassa içten bir teşekkür borçluyum.

Ayrıca bu metinlerin çevirisini yapan Steven Jaron ve Andrew Weller'a teşekkür ederim. Weller'a düzeltme ve düzenleme sürecindeki desteğinden dolayı ayrıca minnettarım.

Kuşkusuz, hastaların katkısı olmasa bu makaleler yazılmazdı. Bu kitapta kendilerine yer verilsin verilmesin, bu za-naati yıllar içinde karşılaştığım hastalardan öğrendim.

Son olarak, belli bir tarzı oturtmak, uyum sağlamak ve genel bir bütünlük oluşturmak adına metinleri kısmen elden geçirmek zorunda kaldığımızı belirtmem gerekiyor. Ayrıca gizliliği koruyabilmek ve tekrardan kaçınmak amacıyla klinik öykülerde de küçük değişikliklere gittim.

Marilia Aisenstein, Paris

ÖNSÖZ

Robert Michels, M.D.

Marilia Aisenstein Mısır'da doğmuşsa da İskenderiye'den beş yaşındayken, kendi deyişiyile “limanın kaotik çılgınlığında oyuncak bebeğini kaybetme düşüncesinin dehşetine düşmüş bir halde” ayrılmıştır (s. 122). Bunu bize, bu kitaptaki kendi psikanaliz kariyerini yansıtan seçkide yer alan makalelerden birinde anlatır ve bu anı, psikanalizin esasında nasıl bir şey olduğuna dair görüşünün de önemli bir boyutunu ortaya koyar. İskenderiye anısı, bir hastasının rüyasına yönelik çağrışımlarında gelir ve bu anıyı derinlemesine incelediğinde hastanın rüyasını daha iyi anlamlandırmasına yardımcı olur. Aktarım ve karşı aktarım onun gözünde iç içe geçmiş durumdadır; bunları keşfedip anlamak psikanalitik sürecin merkezinde yer alır.

Yunanistan'da büyümüş, ardından Paris'e taşınmış ve psikanaliz kariyeri boyunca da burada kalmıştır. Felsefe eğitimi tamamladıktan sonra yirmi üç yaşında kendi psikanalizine başlayınca, bu hayatta ne yapması gerektiğini de keşfetmiştir. 70'lerde psikanaliz formasyonuna başlamış, ilk analizini 1977'de görmüştür ve o günden beri Paris'te psikanaliz yapmaya devam etmektedir.

Marilia, Paris psikanaliz camiasının liderlerinden biridir. Kendisi psikanaliz formasyonunu 1954'te yaşanan meşhur bölünmeden, Jacques Lacan'ın Paris Psikanaliz Kurumu'ndan atılmasından uzun yıllar sonra almıştır. Bununla birlikte Lacan'ın fikir ve uygulamaları bugün hâlâ Fransız çevrelerinde

muazzam bir etkiye sahiptir; destekçisi de düşmanı çoktur ama nihayetinde kimse Lacan'ın fikirlerini göz ardı edemez.

Bu bölünmeden kırk yıl, Marilia'nın psikanaliz formasyonundan ise yirmi yıl sonra, Marilia Paris Psikanaliz Kurumu'nun başına geçip paris grubu (orijinal) ile çok sayıda Lacancı ve post-Lacancı fraksiyonlar arasında yürütülecek ilk klinik tartışmalara katılmıştır. Bu süreci şöyle anlatır:

Tartışmalar bazen sertleşse de belli bir düzey hep korunuyordu. Anlaşmazlıklar daha çok analitik ortam ve teknikle ilgiliydi; malzemenin dinlenmesine ve anlaşılmasına ilişkin konularda ise çoğunlukla hemfikir oluyorduk. (s. 26)

Ben de Marilia'yı benzer bir bağlamda, Fransız ve Kuzey Amerikalı psikanalistlerin katıldığı süregelen bir tartışma grubunda tanıdım. Hepimiz dostane ve saygılıydık; zamanla birbirimizi sevmeye başlamıştık. Gel gelelim, aramızda görüş farkları da vardı; özellikle kuram ve tekniğin genel ilkeleriyle ilgili meselelerde uzlaşamıyorduk. Oysa Marilia'nın Paris seminerlerinde çok daha önceden öğrendiği bir şeyi biz de çok geçmeden fark edecektik: En verimli tartışmalarımız ve en büyük kavrayışlarımız, klinik malzeme üzerinden konuştuğumuzda gerçekleşiyordu. Bu bağlamda, tıpkı bu kitapta da olduğu gibi, Marilia bu tür örnekleri şekillendirme ve tartışma konusundaki hünerlerini sergiliyordu. Grup sürecimiz de, Marilia'nın kitabı da, genel olarak psikanalitik söylemin evrimini yansıtmaktadır. Klinik süreç uzun süredir disiplini tanımlayan kuramın uygulaması olarak anlaşılıyorsa da, disiplini tanımlayanın asıl klinik süreç olduğunu giderek daha çok fark etmeye başladık; genelleştirme çabası veya metafor sistemleri olarak görebileceğimiz kuramlar ise her zaman klinik deneyimden sonra gelirler. Marilia, işte bu dönüşümün yaşanmasına liderlik etmiştir.

Marilia'nın psikanalitik uygulamanın olağan sınırlarının dışında kalan; psikotik, sınırdaki (borderline) psikosomatik veya "söylemi yaşamayan... yaşamlarını *arzunun karşısında* inşa eden" (s. 263) hastalara özel bir ilgisi olmuştur. En temel amaçlarından biri, iç dünyaları ölmüş kişileri canlandırmak, olumsuzladıkları duygulanımlarını onlara geri kazandırmak; böylelikle, psikanalitik sürece katılmalarının ve gelişmeye devam etmelerinin önünü açacak, psikanaliz dendiğinde aklımıza gelen şeyin alışıldık sınırlarını genişletecek bir ilk adım atmaktır.

Marilia felsefe, dil, Japon edebiyatı ve Yunan mitolojisi alanlarına hakim bir düşünürdür. Kendisini "tutkulu bir Freud okuru" (s. 43) addeder; düşüncelerinin kökleri de Freud'un görüşlerine uzanır. Öte yandan, "psikanaliz nesnesi ciddi bir değişimden geçmiştir" ve "Medeniyetle birlikte, bizlerin tedaviyi yürütme biçimi de değişmiştir" demekten de geri durmaz. (s. 61)

Marilia gerçek bir Freudcudur; Freud'un düşünce ve yazılarını iyice özümsemiş, topografik ve yapısal kuramlarından, ölüm kuramından (özellikle de ölüm dürtüsünden) dersler çıkarmıştır. Ne var ki, kuram anlayışı da geçen yıllar boyunca evrilmiştir. Metaforu bir kaleydoskop gibi kullanarak içerikleri tekrar düzenler ve yeni yapılarında anlam bulur. En son yazılarından birinde "aslında birer metafor olarak anlaşılması gereken kuramlarla çalışıyoruz" (s. 297) der.

Marilia Freud'un en önemli ilkesine, yani kuramların her zaman kesinlikten uzak olduğu, gözden geçirilebileceği, klinik tecrübeye tabi olduğu ilkesine tamamen sadıktır. Bu kitabın büyük bölümü de Marilia'nın klinik deneyimlerine ilişkin paylaşımlarından oluşuyor. Hikâye anlatımı konusunda şairane bir yeteneği var. Freud vaka öykülerinin tıpkı edebi öyküler gibi okunabilmesini amaçlıyordu; Marilia ise işi bir adım öteye taşımış. Vaka öyküsü diyemeyeceğimiz çarpıcı

vinyetlerinde hastanın deneyiminin yanı sıra kendi deneyimlerini ve o hasta ile analitik süreçlerini de paylaşıyor. Bazı okurlar Marilia'nın klinik çalışması ile ortodoks Freudcu düşünce arasında bir gerilim hissedebilir ama Marilia için böyle bir sorun söz konusu değildir. Psikanaliz canlıdır: yeni hastalar, yeni klinik zorluklar yeni tepkilere yol açar. "Standart modelin el değmemiş hali çoğu zaman günlük uygulamalarda kullanıma uygun değildir" (s. 158). Öte yandan, bunun "her yol mübah" anlamına gelmediğinin de farkındadır. Analitik çerçeve, duruş, sıklık vb. niteliklerde değişikliğe gidilmesinin maksadı, özü korumak ve hatta güçlendirmektir. Marilia'nın dediği gibi, "Bir modelde esnek davranabilmek için önce onun tamamen içselleştirilmesi gerekir" (s. 158).

Bu kitapta yirmi iki-yirmi üç yıllık bir süreçte yazılmış on beş makale yer almaktadır. Marilia terapi ile psikanalizi ayırmanın hata olduğunu, yaşamak ile düşünmenin aynı anlama geldiğini ve "analizde yaşanan açılma, düşünce sürecinin zenginleşmesi[nin]... psikanalitik tedavinin en büyük terapötik etkisi" (s. 79) olduğunu öğrenmiştir..

Marilia kitabı, sabırla edininip yıllar yılı günbegün geliştirdiği sanatının günlük klinik çalışmalarına dair düşüncelerini bizlerle paylaşmaya çalıştığını söyleyerek bitiriyor. Bana kalırsa, okurlar bu çabasında başarılı olduğuna kanaat getirecektir.

TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ*

Kitabımın Türkçeye çevrilmesi beni çok mutlu etti. Mutlu etti ve heyecanlandırdı. Benim Türkiye'deki meslektaşlarla olan bağlarım, Türkiye psikanaliz topluluklarının Uluslararası Birlik tarafından tanınmalarının çok öncesine gider.

Ayrıca kırk yıldan fazla bir zamandır Türkiye'ye yolculuklarım oldu, Anadolu'yu, İzmir'i, Antalya'dan Fethiye'ye, eski Truva'ya kadar sahil şeridini ve nihayet benim için dünyanın en güzel şehri olan İstanbul'u ziyaret ettim.

Grimal'in etimoloji sözlüğüne göre Yunanca'da "inek geçidi" anlamına gelen "Bosphore" (Boğaz) ismi, Zeus'un sevdiği genç ve güzel Argos rahibesi Io ile bağlantılıdır.

Kıskanan Tanrıça Hera onu bir atsineğinin musallat olduğu beyaz bir ineğe çevirmiştir. Böylece delice bir koşu içinde körfez kıyıları boyunca dörtnala gitmiş -ki o zaman bu zamandır "İyon körfezi" olarak adlandırılır- Avrupa ile Asya'yı ayıran denizi geçmiş ve bu geçide Bosphore adının verilmesine yol açmıştır.

Kıyılar boyunca serpiştirilmiş Antik Yunan kalıntıları ve tapınaklar, benim açımdan canlılığını hâlâ koruyan bir Yunanistan ve Türkiye ortak geçmişinin kalıntılarıdır.

Bu kitap, Postscript'te belirttiğim gibi benim psikanalist olarak sıradan uygulamalarımдан almıştır kaynağını. Bölgesel psikiyatri servisleri tarafından yönlendirilen "her çevreden" hastaları kabul ederek çok şey öğrendim. Bunlar psikanaliz

* Fransızca'dan Türkçeye Perge Akgün tarafından çevrilmiştir.

konusunda bilgileri olmayan ve psikanalitik bir çalışmaya atılmadan önce karşılamanız ve sabırla “alıştırmamız” gereken hastalardır.

Onlara bir özne olduklarını, bir hikâyeleri olduğunu, düşünmenin insana özgü bir ayrıcalık ve haz olduğunu anlatmak gerekir.

Bir dost ve meslektaş olan Jean Claude Rolland’a borçlu olduğum bir metafor var, “yıldızlara bakmak için ayaklarının yere sağlam bir şekilde basması gerek” der ve ekler “psikanaliz dantelini örebilmek için psikiyatrinin çamuruna iyice batmış olmak gerek”.

Benim 50 yıla yaklaşmış olan deneyimim şimdi bunu doğrulamaktadır. Çünkü nevrotik hastaların klasik psikanalizi bize analiz çalışmasını öğretiyorsa, diğer hastalar, sınır durumlar, psikosomatik hastalar, psikotik hastalar bizi belirsizlikle, araştırma ile ve belki de insanlıkla karşı karşıya getirmektedirler.

Bu kitabın bu yolculuğa tanıklık etmesini istiyordum.

Onu özellikle daha genç okurları düşünerek yazdım, onlara ve bugün kendileriyle sıklıkla çalışma mutluluğunu tattığım İstanbullu adaylar ve üyelere yöneliktir bu kitap.

Psikanalistlik mesleği eğer psikanalist tutkuluysa tutku vericidir; insan ruhsallığının zenginliği ve çeşitliliği ile karşı karşıyayız.

Bu güzel mesleği yapabilmek için bize tabii ki psikanalitik bilgi ve deneyiminden oluşan sağlam bir temel, ama aynı zamanda yaratıcılık gereklidir.

Analiz bir bilimdir, ama özellikle de “sanat”tır.

GİRİŞ

Bu kitap, psikanalitik çalışmaya adanmış kırk yıllık bir kariyere tanıklık etmekten başka bir muradı olmayan metinlerin bir araya getirilmesiyle oluşturuldu. Düşünmenin nasıl işlediğini anlamaya hevesli genç bir felsefeci olduğum günlerde, kaybolmuş durumdaydım. Ne yapmam gerektiğini düşünüyordum. Sinirbilim eğitimine mi başlasam? Yoksa Kant'ın eserlerini daha ayrıntılı mı çalışsam? Kant'ın “Kişinin düşünerek yönünü tayin etmesi ne anlama gelir?” başlıklı kısa makalesi bende iz bırakmıştı çünkü benim yönümü nasıl da “tayin edemediğimi” yüzüme vurmuştu¹.

Psikanalizi ancak her kültürlü felsefe öğrencisinin tanıdığı kadar tanıyordum. Freud okumak beni mest ediyordu, Lacan'ın seminerlerinden de bir iki tanesine katılmıştım ama kendi analizime başlamak o dönemler aklımda yoktu. Hayata stoacı gözlerle baktığımdan insanın acı çekerken yalnız olması, zihinsel ve duygusal durumların tefekkür pratiğini engellememesi gerektiğine inanıyordum.

Buna rağmen psikanalize başlamaya karar verdim çünkü bana zaman kazandırabilir veya daha doğrusu, daha fazla zaman kaybetmeme engel olabilirdi. Yirmi üç yaşındaydım ve kendi yolumu çizmemin, bir bakıma ya herru ya merru diyerek kolları sıvamanın tam zamanı olduğuna inanıyordum.

Analizle hasta olarak, divanda yatan bir hastanın deneyimlediği biçimde karşılaşmak tüm projelerimi suya düşürdü.

¹ E. Kant [1786] “What does it mean to orient oneself in thinking?”, ed. A. Wood, *Religion and Rational Theology*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, s.1-18.

İlk rüyam da, duyduğum ilk yorum da hâlâ dün gibi, onca duygusuyla hatırımda.

Tamamen klasik (haftada dört seans, sessizlik, değişmeyen analitik çerçeve) olan ilk analizim beş yıl sürdü. Bittiğinde, analiz pratiğini yegâne mesleğim haline getirmek istediğimden artık emindim.

Fransız eğitim modeli, potansiyel adayların psikanaliz formasyonuna başvurmasına ancak kişisel analizlerinde üç yılı doldurduktan sonra izin verir. Her ne kadar alanın “yabancı”sı olsam da hiç beklemediğim biçimde kabul gördüm.

1975-1985 yılları arasında Paris Psikanaliz Kurumu ve genel olarak Paris şehri fikir ve kültür kaynıyordu. Roland Barthes, Louis Althusser, Michel Foucault gibi isimlerin o dönemki seminerlerine katılmamış olsam da psikanaliz cemiyetlerinde de çok sayıda önemli formatör ve süpervizör mevcuttu.

Evelyne Kestemberg, René Diatkine, Pierre Marty, Michel Fain, de M'Uzan ve André Green ile çalışma imkânı bulduğum için kendimi son derece şanslı addediyorum. Diğer dernekte de, yani Fransız Psikanaliz Derneği'nde (APF), Jean Laplanche, D. Widlöcher ve J.-B. Pontalis'i dinleme fırsatımız oluyordu.

O yıllarda formasyon sürecinde olmak muazzam bir deneyimdi.

Bu kitapta o dönemde yaşadıklarımı gayet iyi yansıttığına inandığım iki metin var: “Okçuluk sanatı üzerine” (1996) ve “Paris'ten gelen mektup” (2010).

İlki çok eski, eğitimimin sonlarından kalma bir metin. Daha sonra kaleme aldığım ikinci metin ise vizyonumun ve psikanaliz pratiğimin kök salmaya başladığı dönemde Fransız psikanaliz camiasının genel bir tablosunu çiziyor.